TARİHTEN YAPRAKLAR

Bugünün aç Fransası

Vaktile yemek zevkini bir lüks ve yüksek san'at haline getirmişti

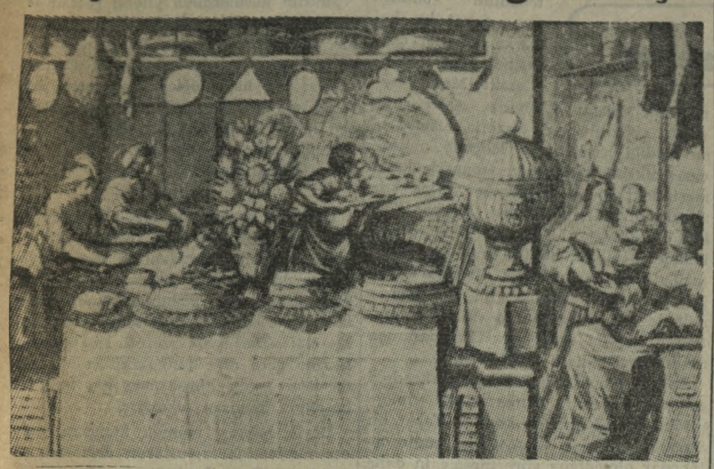

17 inci asırda, Pariste, bir pastacı dükkânı

Fransanın Almanlar tarafından işgalinden sonra, zaman zaman gelen haberlerde, memleketi istilâ eden, bilhassa Pariste kendisini şiddetle hissettiren kıtlık derecesindeki yiyecek, içecek zorluğuna dair tafsilât okuyoruz. Ekmek, tereyağ, yumurta gibi en mübrem gıda maddelerini tedarik için halkın çektiği sıkıntı cidden acıklı.

Fransa tarihinde, bugünküne benzeyen bir kıtlık faciasına da 1870 Paris muhasarası esnasında tesadüf ediyoruz. Fransızların kıyamete kadar unutamıyacakları o acı günlerde, sofrasında köpek eti bulundurabilenler, umulmadık bir nimete kavuşmuş bahtiyarlardan sayılıyorlardı. Bugünkü Paris, o cehennemî açlık günlerini tekrar yaşar vaziyette olmamakla beraber, Parisliler, tarih boyunca misline pek nadir tesadüf edilir sıkıntılı, mahrumiyetli günler geçiriyorlar.

Nur, kültür ve zevk diyarı olan Parisin bu yürekler acısı halini görüp te, bununla taban tabana zıd, en debdebeli, en bereketli, en mes'ud bir devrini hatırlamamağa imkân var mı? Bu devir, Ondördüncü Louis devridir, yani on yedinci asır. O tarihte, Paris şehri, bugünkü halile kıyas kabul etmiyecek derecede iptidaî, fakat gene bugünle, hattâ dünle kıyas edilemiyecek kadar, içinde debdebeyle yaşanılan bir belde idi. Meselâ, on yedinci asrın Parisi, yazın tozdan, kışın çamurdan geçilmez, son derece pis kokulu, kaldırımsız, daracık sokaklarla dolu idi. Sokağa çıkmak, mutlaka üstünü başını kirletmek, gürültüden patırtıdan âdeta hastalanır derecede rahatsız olmak, hele geceleri, fenersiz sokaklarda hırsızlara soyulmak demekti. Bununla beraber, dediğimiz gibi, Paris gene nur beldesiydi. Sarayları, umumî ve resmî binaları, muhteşem konaklarile, dünyanın en güzel şehri diye şöhret bulmuş, ecnebilerin, akın akın ziyaret ettikleri bir payitaht olmuştu.

***

Yarı aç, yarı tok yaşamanın, gündelik ekmeğini, o da hesabla, tedarik edebilmek için fırınların, ehmekçi dükkânlarının önünde saatlerce beklemenin acısını tadan Paris halkı, o tarihte, denilebilir ki, yiyip içmenin zevkini her zevkin fevkinde tutmuş, mutfak ve boğaz işini bir san'at haline getirmişti.

Meselâ o zaman, Pariste, her yıl üstüste 40,000 öküz, 400,000 koyun, 200.000 dana, 25,000 domuz kesilirdi. Şurasını derhal ilâve edelim ki, Parisin umumî nüfusu, altı yüz bin kişiden ibaretti. Yukarıki rakamların ehemmiyetini anlamak için bu nüfus nispetini gözönünde tutmak lâzımdır.

Ondördüncü Louis devrinde, Parisliler, et ihtiyaclarını hallerden ve haftada iki defa mahallelerde kurulan pazarlardan temin ederlerdi. Büyükler, asılzadeler, zenginler, saraylarının ve konaklarının mutfak masrafını vekilharc ellerine bırakmamak için bir şekil bulmuşlardı. Doğrudan doğruya, müteahhidlerle senelik mukaveleler yaparlar, kilerlerine ve mutfaklarına lâzım olan her türlü erzakı o mukavelede yazılı şartlar ve fiatlarla, bütün bir sene o müteahhidden alırlardı.

Bizzat Kral, yeme içme bahsinde, tebeasına ön ayak olmuştu. Ondördüncü Louis'nin sofrası, misafirlerinin çokluğile ve yemeklerinin sayısı ve nefasetile şöhret bulmuştur. Bilhassa resmi ziyafetlerde, Kral sofrası, görülmemiş derecede muhteşem bir manzara arzeder, yemeklerin sayısı, bütün nefasetine rağmen, davetlileri hasta edecek derecede fazla gelirdi. Ziyafetlerde, Kral sofrasında en az sekiz türlü sebze çorbası, iki baş yemek, altı türlü sebzeli yemek ve çerez, müteaddid et kızartmaları, ayrıca sebzeler, kompostolar ve meyva bulunurdu.

Sarayın bu şikemperverliği, o devrin âdetince, saray mensubu büyüklerden başlayıp, milletin, derece derece diğer tabakalarına doğru, taklid iptilâsile sirayet etmekten hâli kalmıyordu. Sofrasında, hiçbir yerde görülmemiş, hattâ sarayda bile pişmemiş, yepyeni bir yemek bulundurmak, başlı başına bir gurur ve iftihar vesilesiydi. Mutfakta, kilerde, sofrada hizmet eden uşakların sayısı, bir asalet unvanı kadar ehemmiyeti haiz, üzerinde durulan, dedikodu mevzuu teşkil eden hâdiselerdendi.

On yedinci asırda, Pariste, hattâ Fransanın diğer bazı yerlerinde, şikemperver cemiyetleri tesisine bile başlanmıştı. Bu cemiyetler, muayyen zamanlarda toplantılar yapıyorlar, yemek pişirmek ve yemek usüllerini tekemmül ettirmeğe çalışıyorlar, nefasette eşi emsali bulunmaz yeni yemekler icad ediyorlar ve bunları afiyetle yiyorlardı. Yemek kitaplarının, sofra âdabına, masa tertib ve tezyinine dair eserlerin haddi hesabı yoktu.

Fakat, garibdir ki, yemeğe bu kadar ehemmiyet veren, sofranın bir bahçe kadar süslü, yemeklerin bir çiçek kadar itinalı, yemek pişirenlerle yiyenlerin bir artist kadar zevk sahibi olmasını isteyen on yedinci asır Fransız cemiyeti, bütün bu ihtimamlara rağmen çok büyük bir noksan bırakmıştı. Yemek, misafir odası, intizar odası gibi rastgele yerlerde yenirdi. Ne evlerde, ne konaklarda, yemek odası yoktu.

Yiyecek meselesine hayatî bir ehemmiyet veren Ondördüncü Louis Fransasında, bu noksan, meselâ lokanta bahsinde de kendisini gösterir. Yalnız ecnebilerin değil, bizzat Parislilerin bile, evleri haricinde yemek yiyecek bir yer bulamamaktan şikâyet ettikleri o tarihte, Paris sokakları, lokanta yüzü görmezdi. Han, otel gibi geleni gideni çok, müşterisi yerliden ziyade yabancı olan müesseselerden başka yiyecek satan, bir de meyhaneler vardı. Karnını doyurmak isteyenler, ancak buralarda sıcak yemek bulabiliyorlardı.

Buna rağmen, Paris, meselâ şekerin lüks eşyadan madud olduğu, hâkimlere rüşvet diye şekerleme verildiği Ondördüncü Louis devrinde, bolluk içinde, debdebe ve ihtişam içinde yaşayan, Avrupanın biricik payitahtıydı.

Zayi maaş cüzdanı

İçinde nüfus kâğıdımla maaş cüzdanı, maaş tahsisine aid berat, bazı vergi makbuzları ve diğer hususi evrakım bulunan cüzdanımı tramvayda kaybettim. Yenilerini çıkarmak için teşebbüste bulunacağım. Kimsenin işine yaramıyan bu evrakımı bulanın içindeki para kendisine aid olmak üzere insaniyet namına Cumhuriyet Gazetesinde Salâhaddin Güngör adresine teslim etmesini rica ederim.

Hatice Güçbilmez

300 İlkmekteb muallimi zam gördü

938 yılında zam gören 300 ilk mekteb muallimine istihkakları tevzi edilmiştir. Maarif müdürlüğü 940 ta terfie hak kazananların da cetvelini hazırlamıştır. Bu cetvele göre yeniden 300 muallim birer derece terfi etmektedir. Belediye Hesab İşleri müdürlüğü kıdem zamlarını vermek üzere lâzım gelen tahsisatı aramağa başlamıştır.

Terfi eden muallimlerin isimlerini aynen yazıyoruz:

40 liradan 50 liraya terfi edenler

Neşet Delikanlı, Zühtü Kansu, Sabri Tırpan, M. Lûtfi K. Çetin, Şevket Demirkut.

35 liradan 40 liraya terfi edenler

Rahmi Kayıtkan, Naci Tanseli, Fahri üler, Tevfik Köker, Abdülkadir Özdil, Halil İbrahim Köksal, Zekeriyya Güçer.

30 liradan 35 liraya terfi edenler

Nevzad Aralongun, F. Firdevs Ul, Behiye Başaran, Sabiha Koşar, H. Rıza Aruca, Şükriye Derkut, H. Hüsnü Meriç, Tevfik Tan, İhsan Atik, Pakize Sertoğlu, Zeynelâbidin Kural, Pesent Erman, Nafia Özman, N. İsmet Hunpar, Mebrure Elbrüz, Ayşe Başeski, Doğan Çağlayan, N. Turhan Yaramış, Bedri Öymen.

25 liradan 30 liraya terfi edenler

Cemile Altuğ, Hadiye Gökçe, Mar - ziye Ayer, Remziye Kırgeç, Fahriye Somer, F. Aliye Akın, Mustafa Nuri Ertener, Süreyya Yücel, Semiha Ergin, Münevver Aysen, Nezihe Argun, A. Muhterem Çulpan, Kemal Konger, Meliha B. Tosun, Sabit Erdem, Mukadder Tınay, Naziye Tekinay, Zekiye Erman, Behice Akhun, Saadet Eğitmen, Zehra Tarım, Sabri Bilsel, Avni Kurtça, Aliye Önen, Hilmi Ençer, Mehpare Tezel, Nazıma Cüda, Sıdıka Şenyuva, Meliha Güç, H. Aliye Tunagiray, Rüştü Dik, Nuh Naci Abaoğlu, Saliha Kaflı, Fahri Ersan, Zehra Kayra, Leman Güzey, Dürrünas Harmankaya, Fitnat İdemen, Cemile Gökçe, Mediha Gümüşoğlu, Fikriye Özakıncı, Kadriye Aktulga, H. Nesibe Ergin, Pakize Tanaydı, Fuad İbrişim, Mediha İnan, E. Meliha Abut, Şakire Derman, Saibe Kansu, Mukaddes Aydın, Ziya Sezen, Ayşe Özsel, Ayşe Günaydın, Tahir Ataoğlu, Mediha Hatunoğlu, Nuriye Bayer, Memduh Öge, Salih Zeki Karsan, R. Adviye Budunelı, Naciye Yıldız, Süreyya Tuna, H. Nezihi Güner, Kâmi Ilgaz, Zehra Sevil, Necmeddin Doğu.

20 liradan 25 liraya terfi edenler

Talât Menek, Neriman Gökaya, Hatice Arcan, Halet Aygen, A. Kerim Evsayın, Mukbil Kısakürk, Kenan Fazıl Sözer, Mustafa Doyrangöl, Tevfik Tel, Muazzez Kaynarsoy, Yusuf Güven, Vedia Gökçül, Hikmet Pulat, Mürsel Köymen, Ziya Önay, Fethiye Saravin, Fikirye Altuğ, Sabiha Özgü, Rifat Salıncı, Perihan Ongan, Meliha Koc, Hamid Paksu, Muzaffer Dura, Servet Göker, Nadire Aktürk, Sabite Alnar, S. Sırrı Ertan, Sezai Gündüz, Sabiha Tamer, Sadiye Türemen, Enver Haraççı, Ali Neşet Ok.

Belediye memurlarının vazifelerine dair nizamname

Dahiliye Vekâleti Belediye memurlarının vazife ve mes'uliyetlerine aid ve bütün vilâyetler - re şamil yeni bir nizamname vücude getirmektedir. Yalnız bu nizamnameye, İstanbul Belediyesi memurlarına aid bazı hükümler de ilâve edilecektir. Projenin hazırlanmasında bulunmak ve icab eden izahatı vermek üzere Ankaraya giden Belediye teftiş heyeti reisi Samih şehrimize dönmüştür. Nizamname Devlet Sûrasında tetkik edildikten sonra Büyük Millet Meclisine arzedilecektir.

Bir motör battı

İnebolu limanına kayıdlı 23 tonluk kaptan Ahmed Çelebinin idaresindeki Yıldırım motörü, Beykozdan Kuruçeşmeye götürmek üzere 3051 teneke gaz yükleyerek hareket etmiştir.

Saat 19 a doğru Kuruçeşme sahiline yanaşırken birdenbire hava borusu patlayan motör, sür'atle batmış ve gaz tenekeleri denize dökülmüştür.

Motördeki mürettebat kendilerini kurtarmak imkânını bulmuşlardır. Denize dökülen tenekelerin büyük bir kısmı da vak'a mahalline gelen liman kontrol motörü tarafından toplanmıştır.

SPOR

İnönü koşusu pazar günü yapılıyor

Atletizm ajanlığından:

İnönü koşusu 5/1/941 pazar günü saat 10,30 da başlayacağından iştirak edecek atletlerin saat 9,45 te numara almak üzere Şişli tramvay deposunda atletizm ajanlığına müracaatleri şarttır.

Vaktinde müracaat etmiyenler müsabakaya girmek hakkından mahrum olurlar.

Aşağıda isimleri yazılı hakem arkadaşların saat 10 da teşrifleri rica olunur.

Adil Giray, Hikmet Barlan, Ekrem Rüştü, Früzan, Cemil Uzunoğlu, Şakir, Faik Önem, Tevfik Böke, N. Tekil, Fuad, H. Güreli, Zeki, Abbas Sakarya, Fethi Dinçer, Nazmi, İskender, Mufahham Elemen, Receb Ogan, İ. Bakır, C. Başaran, Yasumidis, Sakalak, Agop, M. Kâzım, Muhiddin, Fethi.

Futbol hakem kursu

Beden Terbiyesi İstanbul bölgesi başkanlığından:

15/1/941 tarihinden itibaren bölgemizde yeni bir futbol hakem kursu açılacaktır. Aşağıda yazılı şeraiti haiz olan heveskârların yukarıda yazılı tarihe kadar bölge spor servisine müracaatleri tebliğ olunur.

A — Türk vatandaşı olmak.

B — Orta tahsilini ikmal etmiş bulunmak.

C — Yaşı 25 ten aşağı ve 45 ten yukarı olmamak.

D — Birinic küme lik maçlarının birinci takımlarında oynamış bulunmak ve halen futbolü terketmiş olmak.

Sinemaların kontrolu

Belediye kazalara gönderdiği bir tamimde cumartesi ve pazar günleri sinemalara fazla müşteri alındığından ve bazı müşteriler için koridorlara iskemleler konulduğundan bahisle bunların kat'i surette men'i istenmiştir.

ASKERLİK İŞLERİ

Şubeye davet

Beyoğlu Yabancı Askerlik şubesinden:

1 — Beyoğlu ve Beşiktaş kazaları dahilinde oturmakta olan ve askerlik çağına girmiş bulunan 337 doğumlu yabancıların kanun mucibince 1 ikincikânun 941 den itibaren yoklamalarına başlanmıştır.

2 — Yoklamasını yaptıracaklar aşağıda istenilenleri de beraberinde getirecek veya göndereceklerdir.

A — İkametgâh senedi.

B — 4 vesika fotoğrafı.

C — Bunlardan başka okurların okul vesikası, san'atkârların san'at belgesi, malûl olanların da rapor göndermeleri veya getirmeleri mecburidir.

3 — Yoklamaya cumartesiden başka her gün sabahtan öğleye ve haziran sonuna kadar devam edileceğinden bu müddet zarfında mükelleflerin yoklamalarını yaptırmaları lâzımdır. Gelmiyenlerin askerlik kanununun 83 üncü maddesi mucibince cezalandırılacakları ilân olunur.

***

Kartal Askerlik şubesinden:

1 — Şubemizde kayıdlı bulunan 337 doğumlu erlerin ilk yoklaması 1 ikincikânun 941 gününden itibaren başlamıştır.

2 — Şubemizde kayıdlı bulunan bilûmum yerli ve yabancı ihtiyat erat 312 - 331 ile 332/333/334 doğumlu ruhsatlı eratın yoklamaları aşağıda yazılı günlerde şube merkezinde yapılacağı ilân olunur.

17/1/941	cuma	312	yerli, yabancı
20/1	» pazartesi	313-314	»
22/1	» çarşamba	315-316	»
24/1	» cuma	317-318	»
27/1	» pazartesi	319-320	»
29/1	» çarşamba	321	»
31/1	» cuma	322	»
3/2	» pazartesi	323	»
5/2	» çarşamba	324	»
7/2	» cuma	325	»
10/2	» pazartesi	326	»
12/2	» çarşamba	327-328-329	»
14/2	» cuma	330	»
17/2	» pazartesi	331	»
19/2	» çarşamba	332/333/334	ruhsatlı erat.

Filmini ilk gören büyüklerimizin fikirleri:
1 — MEMLEKETİMİZDE YAPILAN EN GÜZEL FİLMİ
2 — TAKDİR VE TEBRİKE DEĞER BİR ESER.
Pek yakında:
İPEK ve SARAY
Sinemalarında

ÖLMEYEN VALSLER

Zayi — 448 numaralı hüviyet cüzdanımla şehir ve nakil vasıtalarında kullanılacak hüviyet varakamı kaybettim. Yenilerini çıkaracağımdan zayilerin hükmü yoktur. Zahide Yalazan

Her seansta dolu olan
ŞARK sinemasında
(Eski EKLER)
MADAM BOVARY
Filminde
POLA NEGRİ
Hergün daha fazla peresteşkâr toplamaktadır.
Bugün saat 1 de tenzilâtlı matine

YALNIZ 4 GÜN KALDI
Sinema dünyasının en yüksek san'atkârları
CHRALES BOYER - Claudette Colbert'in
en son çevirdikleri
Düşes Petrovna
(TOVARİÇ)
Bugün
LÂLE sinemasında
Ayrıca : Türkçe Paramunt Jurnal
Bugün saat 1 de tenzilâtlı matineler.

LONDRA KALESİ nin ESRARI
Kral EDVARD'ın çocukları... İskence... Hapis.., Cellâtın baltası,,, Saltanat hırsile gözü kararan Kral namzedleri,,, İngiltere tarihinin en feci sahifesi...
BORİS KARLOF
BASIL RATHBONE
BARBARA O'NELL
Pek yakında SÜMER sinemasında

Canlı bir tarih... Yüksek bir aşk... Heyecanlı bir mevzu... Çıldırtan bir kıskanclık
BEYAZ ESİRE
(HALİME)
Sinema kudretinin en büyük harikası
TÜRKÇE SÖZLÜ

BUGÜN
MELEK Sinemasında
ANNIE DUCAUX
ERIC V. STROHEIM - ANDRE LUGUET
nin nefis bir surette yarattıkları
SENENİN EN BÜYÜK FRANSIZ FİLMİ
FIRTINA
Muhteşem AŞK - İHTİRAS ve MACERA ŞAHESERİ
İlâve olarak: En son Foks dünya havadisleri
Bugün saat 1 de tenzilâtlı matine.

Beşiktaş SUAD PARK sinemasında
Metro - Gol wyn - Mayer'in en büyük süper filmi
BEYAZ PERİ
Oynayanlar : JOAN GRAWFORD - JAMES STEWART
İlâveten : Renkli Mıki ve yeni dünya havadisleri

2 büyük şaheser BUGÜN SÜMER Sinemasında
1 - DEANNA DURBİN'in
En büyük muzafferiyeti
İLK AŞKI
Seanslar : 12,30 - 3,30 - 6,30 ve 9 da
2 - PİERRE BLANCHARD ve RENE St. CYR
Bir Kış Gecesi
Filminde.
Seanslar : 2 - 5 ve 8 de

RADYO

Bu günkü program

4/1/940 cumartesi

8,00 Program	18,03 Orkestra
8,03 Haberler	18,40 Türküler
8,18 Müzik (Pl.)	19,00 Konuşma
8,45 Yemek listesi	19,30 Haberler
★	19,45 Fasıl heyeti
13,30 Program	20,15 Rad. gazetesi
13,33 Şarkılar	20,45 Şarkılar
13,50 Haberler	21,15 Konuşma
14,20 Şarkılar	21,30 Orkestra
15,00 Müzik (Pl.)	22,30 Haberler
15,30 Orkestra	22,50 Konuşma
★	23,30 Kapanış.
18,00 Program	

Teşekkür

Ebedî gaybubetile bizleri sonsuz elem duçar eden aziz eşim ve kardeşimiz İnönü Kız lisesi müdürü Emin Günverin ani ölümü dolayısile cenazesine iştirak eden zevat ve talebelerile çelenk göndermek lûtfunda bulunanlara ve acımızı tahfif maksadile taziyette bulunmak suretile bizleri teselli eden sayın Maarif Vekili ile meslek arkadaşlarına ve bütün dostlarımıza ayrı ayrı teşekküre teessürümüz mâni olduğundan muhterem gazetenizin tavassutunu rica ederiz.

Afife Günver, Muammer Günver, Haydar Günver

***

Validemiz Bayan Cemilenin vefatından dolayı gerek cenaze merasimine ve gerekse matemimize iştirak etmek suretile alâkalarını gösteren zevat ve arkadaşlara ve Türk Diş tabibleri cemiyeti idare heyetine kalbî teşekkürlerimizi alenen arzeyleriz.

Diş tabibi Sarım Göksel, hemşireleri ve yakın akrabaları

Doğum

Anadolu Sigorat şirketinin genc muhasiblerinden Mehmed Taptaçın bir oğlu dünyaya gelmiştir. Ebeveynini tebrik eder, yavruya uzun ömür dileriz.

MEVLİDİ ŞERİF

Samsun tüccarlarından Kefelizade Hacı İbrahim oğlu HAKKI KEFELİnin ruhuna ithaf edilmek üzere 5 kânunusani 1941 pazar günü öğle namazını müteakib Beyazıd camii şerifinde Hafız Sadeddin Kaynak ve Hafız Fahri taraflarından mevlidi şerif kıraat olunacağından arzu eden ihvanı dinin teşrifleri rica olunur.

Acı bir ölüm

Birinci devre saylavlarından Memduh Erberk'in 15 yaşında yavrusu Perihan Erberk kısa bir hastalığı müteakib hayata gözlerini yummuştur. Kederdide ailesine arzı taziyet eyleriz.

DADI ARANIYOR
İki yaşında bir çocuk için dadı aranıyor. Fransızca, ingilizce veya almanca lisanlarından birini bilen tercih edilir. Gazete idarehanesine müracaat edilmesi.

ŞEHİR TİYATROSU
TEPEBAŞI D R A M KISMINDA
Akşam saat 20,30 da
ABDAL
***
Beyoğlu İstiklâl caddesi
KOMEDİ KISMINDA
Gündüz saat 14 te
ÇOCUK OYUNU
Akşam saat 20,30 da
PAŞA HAZRETLERİ
***
BEYOĞLU HALK SİNEMASI
Bu gün saat 11 de, akşam 20 de
1 — KISKANCLIK
2 — CANİ DOKTOR

Çocuklarınızın resmini
Foto Süreyyada
çıkartınız. 15 muhtelif poz 5 liradır. Albüm halinde olan bu seri, kıymetli birer hatıra olacaktır.

Merhametten Maraz

Yazan: *Stefan Zweig* — 55 — Türkçeye çeviren: *Hamdi Varoğlu*

Bunları tahayyül ederken, garib bir haz duyduğumu itiraf etmekten utanmıyorum. Bütün hareketlerimizde, gururun her halde pek mühim bir rolü var ve hafif ruhlu insanlar, görünüşte kuvvet, cesaret, azim zehabı veren hareketler yapmak sevdasına, diğer insanlardan daha kolay kapılırlar. İstifanamemi teşkil eden yirmi satır yazıyı, gitgide daha sür'atle ve zannederim, gitgide daha enerjik bir hazla yazdım, bitirdim, Bidayette nahoş bir hareket olan bu iş, birdenbire, zevk haline gelmişti.

İmzayı attım mıydı, tamamdı. Saatime bir göz attım: Altı buçuk. Şimdi, garsonu çağırıp hesabımızı görelim. Sonra, üniformamızı, ringde son bir defa dolaştıralım ve geceyarısı trenile dönelim. Yarın sabah, istifa kâğıdını veririz, tamiri imkânsız hâdise vuku bulsun ve yeni bir hayat başlasın. Fakat, tam o esnada beklenmedik bir şey oldu.

Zarfı ceketimin cebine yerleştirirken bir hışırtı işittim, bir zorluk hissettim. «O ne?» diye düşündüm ve elimle yokladım. Parmaklarım derhal geri çekildi. Anlamışlardı. Hışırtıyı yapan, Editin mektubuydu, daha doğrusu dünkü iki mektubuydu.

İçimde bir perde yırtılır gibi oldu. Bütün o kahramanca gururumun yalan olduğunu, şimşek sür'atile idrak ettim. Kararımın sebebi, Albayın beni şiddetle tekdir etmesi değildi. Netice itibarile bu, sık sık vukua gelen bir hâdiseydi. Hakikatte, Kekesfalva'lardan, işlediğim aldatma cürmünden kaçıyordum. kaçıyordum, çünkü, istemiyerek sevilmeğe tahammül edemiyordum. Diş ağrısı, öldürücü bir hastalığa tutulmuş bir insana, can acılarını nasıl muvakkaten unuttururlarsa, ben de hakikatte bana asıl ıstırab veren, beni asıl cebinliğe sevkeden şeyi unutmuş, yahud unutmak istemiş ve onun yerine, talim meydanında maruz kaldığım o ehemmiyetsiz kazayı ikame etmiştim. Şimdi artık biliyordum. Bu firar, bir hakaretten mütevellid, vakur bir gidiş değil, acınacak, alçakça bir kaçıştı.

Fakat, bir emrivâkiin tamiri güçtür. İstifanamem yazılmış olduğu için, kendi sözümü kendim cerh etmek istemiyordum. «Beklesin, sızlansın, bundan bana ne? diye düşünüyordum. Cehenneme kadar yolu var! Artık fazla can sıktılar, fazla eziyet ettiler. Evet, beni seviyorsa, bundan bana ne? Milyonları sayesinde başka bir şey bulur, bulamazsa, o da, kendi bileceği iş. Ordudan ayrılıyorum, her şeyi yüz üstü bırakıyorum, daha ne yapayım? Bu isterik kız masalı artık kabak tadı verdi! İster iyi olsun, ister olmasın, benim aklımın ereceği iş değil, bu. Ben doktor değilim...»

Bu «doktor» kelimesi üzerine, düşüncelerim, bir işaretle duran makine gibi, birdenbire durdu. Kondor'u hatırlamış' Derhal «bu iş, onun vazifesi» diye düşündüm. Hastaları tedavi etmek için para alıyor. Edit, onun hastası, benim değil. Kendi başladığı işe kendi devam etsin. Derhal gidip kendisini görmek ve bu işin içinden çekildiğimi söylemek muvafık olur.»

Saatime baktım. Yediye çeyrek vardı, trenim, saat onu geçerek gidecekti. Önümde kâfi derecede vakit vardı. Esasen, kendisine fazla bir şey söyleyecek değildim. Sadece «artık gına geldi» diyecektim. Fakat nerede oturuyordu? Acaba oturduğu yeri söylememiş miydi, yoksa ben mi unutmuştum? Ha, sahi, salnamede adresi bulunması lâzım .Çabuk, bir telefon kabinesi bulalım ve arayalım!

İşte, bütün Kondor'lar burada, Kondor Antoine tacir... Kondor Emmerich doktor, 8 inci daire Floriani sokağı, numara 97. O sahifede, ondan başka doktor yok. O olacak.

Üzerimde ne kâğıd, ne de kurşun kalem bulunmadığı için, yolda giderken adresi iki üç defa, kendi kendime tekrarladım ve ilk rastladığım arabacıya söyledim. Araba, lâstikli tekerlekleri üstünde sür'atle ve hafiflikle kayarken, ben plânımı hazırladım. Az ve enerjik konuşmak lâzımdı. Ne olursa olsun, kat'iyyen, hâlâ tereddüd ediyormuşum gibi yapmamak, Kekesfalva'ların yüzünden kaçtığımı tahmin etmesine meydan vermemek, istifamı, kendisine, bir emrivaki gibi göstermek mecburiyeti vardı. Bu işin aylardan beri hazırlandığını, fakat Holandadaki bu mükemmel vaziyeti, henüz bugün temin ettiğimi söylemek icab ediyordu. Eğer buna rağmen gene sual sorarsa, her şeyi inkâr etmek ve fazla bir şey söylememek lâzımdı! Esasen o da bana her şeyi söylememişti. Bu ezeli hatır gönül saymalara artık tamamen nihayet vermeli.

Araba durdu. Acaba arabacı mı yanlış gelmişti, yoksa ben mi, telâşla, yanlış adres vermiştim? Bu Kondor, bu kadar kötü yerde mi oturuyordu? Halbuki, yalnız Kekesfalva'lardan dünya kadar para alması lâzımdı, kendini bilen bir hekim de böyle bir barakada oturmazdı. Fakat, baktım; evet, burada oturuyordu. Koridorda, tabelâsını görüyordum. «Doktor Emmerich Kondor, ikinci avlu, üçüncü kat. İkiden dörde kadar hasta kabul eder» diye yazılıydı.

İkiden dörde kadar diyordu. Halbuki saat yedi olmuştu.' Fakat, zararı yoktu. beni kabul ederdi. Arabacının parasını verdim ve avlunun iğri büğrü taşlarından yürüdüm. Ne sefil bir merdiven, basamakları aşınmış, üstü yazılarla dolu duvarları dökülmüştü. Fazla olarak, fakir bir aş kokusu ve abdesthane kokusu etrafı bürümüştü. Sahanlıklarda çene yarıştıran, murdar penivarlı kadınlar, mahmuzlarını şakırdatarak, karanlıkta, bir parça müteredd id, önlerinden geçen bu süvari zabitine, şüpheli gözlerle bakıyorlardı.

Nihayet üçüncü kata geldim. Uzun bir koridor. Sağda, solda, bir tane de ortada kapılar vardı. Asıl evin kapısı hangisi olduğunu anlamak için bir kibrit çakmağa hazırlanırken, sol kapıdan bir hizmetçi kadın çıktı. Fena giyinmişti, elinde boş bir maşraba vardı. Her halde, akşam yemeği için bira almağa gidiyordu. Doktor Kondor'un apartımanını sordum. Koyu bir Çek şivesile:

— Burası, dedi. Kendisi daha gelmedi. Meidling'e gitti, ama, neredeyse gelir. Akşam yemeğine geleceğini madama söylemiş. Buyurun, girin, beklersiniz.

Cevab vermeğe vakit kalmadan, kadın beni önü sıra itti. Karanlık medhalin yegâne mobilyası olan eski bir portmantoyu göstererek:

— Soyunun, dedi.

Sonra, biraz daha süslü olan salonun kapısını açtı: Burada etrafına dört, beş sandalye dizili bir masa vardı. Sol taraftaki duvar da, üstü kitab dolu raflarla örtülü idi.

Nezaketle, bir sandalye gösterdi:

— Oturun, dedi.

Derhal anladım. Kondor'un müşterileri fakir insanlardı. Zengin müşterilere daha iyi muamele ediliyordu.

«Tuhaf adam Acayib adam!» diye düşündüm.

Doktor odasında, malûm olan o sinirli intizar içindeyim ve endişeyi unutmak için, fersude mecmuaları, zoraki karıştırıyorum. İkide bir kalkıyorum, tekrar oturuyorum, uyuklayan rakkası, köşede tık tık eden duvar saatine mütemadiyen bakıyorum. Yediyi on iki geçiyor, on dört geçiyor, on beş geçiyor, on altı geçiyor. İpnotize olmuş gibi, muayene odasının kapı tokmağına, sabit bir nazarla bakıyorum. Nihayet, yerimde duramaz oldum. İki iskemle ısıtmıştım. Kalktım, pencereye yürüdüm. Aşağıda, avluda, topal, ihtiyar bir adam, galiba ayak tellalı, el arabasının tekerleklerini yağlıyor ;aydınlık mutfak pencerelerinden kiminde bir kadın çamaşır ütülüyor, kiminde, başka bir kadın, bir tekne içinde bir çocuğu yıkıyor. Üstümdeki katlardan birinde mi, yoksa altımda mı, kat'i olarak tayin edemediğim bir yerde, birisi ıskala yapıyor. Tekrar saate bakıyorum. Yedi buçuk. Kondor niçin gelmiyor? Daha fazla bekleyemiyeceğim, beklemek istemiyorum. İntizar beni sinirlendiriyor, beceriksizleştiriyor.

Nihayet, yan taraftan, kapanan bir kapı sesi işittim. Müsterih bir nefes aldım. Derhal toparlandım. Doktorun karşısına tabiî halde çıkmak lâzımdı. Alaycı bir tavırla konuşup, sırf kendisile vedalaşmak için uğradığımı söylemek, yakında gidip Kekesfalva'ları görmesini, servisi terkedip Holandaya gitmek mecburiyetinde kaldığımı anlatmasını rica etmek icab ediyordu. Yarabbi sen bilirsin! Bu adam beni hâlâ ne bekletiyordu? Yan taraftan bir iskemle sesi geldi. Acaba o sersem hizmetçi kadın, benim geldiğimi haber vermeyi unutmuş muydu?.

Beklediğimi haber vermek için odadan çıkmak üzereydim. Fakat birdenbire durdum. Çünkü, yan tarafta yürüyen kimsenin Kondor olması ihtimali yoktu. Onun ayak sesini tanıyordum. Kendisine, gara kadar refakat ettiğim geceden biliyorum. Kondor, yere kuvvetle basarak, kısa adımlarla yürür ve kunduraları gıcırdar. Fakat, kapının arkasında, yaklaşan sonra uzaklaşan bu ayak sesi, büsbütün başka türlü, müteredd id, çekingen, sürtünen bir ayak sesiydi. O sesi, niçin bu kadar dikkatle, bu kadar asabiyetle dinlediğimi bilmiyordum. Fakat, o yürüyen kimsenin de, endişe ile kulak kabarttığını anlar gibi oluyordum. (Arkası var)

22

SON HABERLER

Siyasî İcmal

Amerika tehlikede mi, değil mi?

Mister Ruzvelt'in son nutkuna karşı mihver mehafil ve matbuatının verdiği cevabı şöylece hulâsa etmek mümkündür: «Mister Ruzvelt Amerikayı tehlikeye maruz bir halde göstermektedir. Halbuki Amerika her tehlikeden uzaktadır. Mister Ruzvelt mevcud olmıyan bir tehlikeyi kendi hayalinde icad ederek bütün Amerikayı korkutmak ve harbe sürüklemek istemektedir. Hakikatte ise Amerikayı tehdid eden bir tehlike yoktur.»

Acaba hakikat bu merkezde midir? Amerikayı tehdid eden bir tehlike yok mudur? Amerika Cumhur reisi mahaza İngiltereye yardım için Amerika halkını sürüklemek isteyerek hayalî bir takım tehlikelerden mi bahsetmiştir? Yoksa Amerika da hakiki bir tehlike karşısında mıdır?

Bu suallere cevab vermek vaziyeti lâyıkile kavramağa hizmet eder ve Amerikanın İngiltereye yapmağa karar verdiği yardımın kıymetini tavziha yardım eder.

İktısadî tehlike:

Bir kere mihverin hâkim olduğu bir Avrupa, Amerika için iktısadi bir tehlike teşkil eder. Çünkü böyle bir Avrupa, Amerika Birleşik Cumhuriyetleri için bir iktısadî mahrec teşkil edemiyecek bir hale gelir. Ve mihvere tâbi bir Avrupa, Amerika Birleşik Cumhuriyetleri üzerinde iktısadî bir tazyik yapacak, bu iktısadî tazyikle siyasî neticeler elde etmeğe imkân bulacak, Amerikanın bu muazzam bölgesinde Nazizme taraftar siyasî teşekküller teessüsüne meydan verecektir.

Bunun neticesi olarak Amerikanın altın ihtiyatisi, kıymetsiz bir yığın mahiyetini alacak ve bütün haricî ticaret takas usulüne istinad edecektir. Mihvere tâbi Avrupa iptidaî madde ihtiyacı mukabilinde mamul maddeler vereceği için Amerika Birleşik Cumhuriyetleri iktısadî bir sömürge vaziyetini alacak, ve bütün iktısadî istiklâlini kaybedecektir. Amerikanın pamuğu, buğdayı, ve sair mahsulleri, muhtelif madenleri, Avrupaya gelecek, Amerika bunların mukabilinde mamul maddeler almak mecburiyetinde kalacaktır. Şayed şimalî Amerika bu hattı hareketi kabul etmezse onun mahsulleri yerine cenubî Amerikanın mahsulleri alınacak ve şimalî Amerikanın mahsulünden istiğna edilecek, kısacası Amerika tam bir sömürge olacak ve sömürge olmaktan kurtulamıyacak! Amerikayı tehdid eden büyük tehlikelerin biri budur.

Askerî tehlike:

Fakat tehlike yalnız iktısadî değildir. Üstelik askeridir. Avrupalı ve Asyalı devletlerin kuracakları yeni iktısadî nizama boyun eğmek istemiyecek olan Amerika ister istemez harbe girmek ıstırarında kalacaktır. Fakat onun o zaman harbe gireceği mütecaviz devletler, yalnız Almanya, İtalya ve Japonya değildir. İngiltere, Fransa, Holanda, Belçika, Danimarka ve Portekiz İmparatorluklarına, bu imparatorlukların bütün kaynaklarına hâkim olan bir tecavüz cephesidir. Ve Amerika bu geniş tecavüz cephesinin hem Atlantik tarafından, hem Pasifik tarafından taarruzlarına hedef olacaktır.

Askerî tehlike dahi bu derece geniş ve şümullüdür. Amerika bu büyük askerî tehlikeye karşı gelecek kuvvete sahib olduğu kadar, tecavüz cephesi meramına erecek ve Amerika da ric'at ve teslimiyet ıstırarında kalacaktır.

Tehlikeler uzak mı?

Bu iktısadi ve askerî tehlikelerin uzak olduğunu iddia ederek Amerikanın şimdiden habbeyi kubbe yaptığını söyleyenler vardır. Fakat dünyada en büyük belâhet, uzak olduğu sanılan tehlikeyi yakınlaştıracak ve tehlikelerin maddileşmesine ve tahakkuk etmesine yardım edecek ihtiyatsızlıklarda bulunmaktır.

Bu yüzden Amerika demokrasisi tehlikeyi şimdiden önlemek lüzumunu hissediyor ve Avrupada demokrasinin yıkılışına seyirci kalarak ileride aynı akıbete uğramaktansa şimdiden demokrasiye yardım etmeyi ve demokrasinin galebesini temin eylemeyi düşünüyor.

Görülüyor ki tehlike hayalî değildir. Ve Amerikanın bugün demokrasilere yardımı ihmal etmesi ,onu ancak demokrasilerin akıbetine uğratacaktır.

Amerikanın bu hakikati lâyıkile kavramış olması, demokrasi ve hürriyetin istikbali namına fali hayır ve en büyük müjdedir.

Ömer Rıza DOĞRUL

B. Millet Meclisi

Türkiye - İngiltere tediye anlaşmasile birçok kanunların birinci müzakerelerini yaptı

Ankara 3 (a.a.) — B. M. Meclisi bugün Refet Canıtezin başkanlığında toplanarak haziran - ağustos 1940 aylarına aid divanı muhasebat raporunun sunulduğuna dair mazbata ile milli korunma kanununun 36 ncı maddesine bir fıkra ilâvesi hakkındaki kanun lâyihasını ve divanı muhasebatın üç aylık raporları üzerine ittihaz edilmekte olan kararların mer'iyet ve şümulünün tayinine mütedair mazbatayı müzakere ve kabul eylemiştir.

Devlet memurları aylıklarının tevhid ve teadülüne dair kanuna ek kanun lâyihasının ikinci müzakeresi yapılmış ve kabul edilmiştir. Bundan sonra Meclis maaş kanununa müzeyyel kanunun üçüncü maddesinin tadili, mer'i gümrük tarifesinde muvakkat mahiyette değişiklikler yapılması ve yabancı memleketlerle muvakkat ticaret anlaşması akdi ve ticarî anlaşmalar akdine yanaşmıyan devletler müvaridatına karşı tedbirler ittihazı hususlarında hükûmete salâhiyet verilmesine aid kanun lâyihalarını, Türkiye - İngiltere arasında 2 birincikânun 1940 ta akdedilen tediye anlaşmasının tasdikine aid kanun lâyihasının birinci müzakerelerini yapmıştır.

Meclis gelecek pazar günü toplanacaktır.

Avustralya Harbiye Nazırı Filistinde

Nazır, ordu Başkumandanile temas etmeğe geldi

Kudüs 3 (a.a.) — Avusturalya Harbiye Nazırı Spender ile Avusturalya Genelkurmay Başkanı General Sturdee, Filistindeki Avusturalya ordusunu teftiş için buraya gelmişlerdir. Spender ve General Sturdee, dün, Avusturalya Başkumandanı General Blamey ile görüşmüşlerdir.

Spender, Palestine Post gazetesi muhabiri ile yaptığı bir görüşmede şu beyanatta bulunmuştur:

«— Ortaşarktaki kıt'alarla alâkadar meseleleri doğrudan doğruya mahallinde görüşmek ve yakından tetkik etmek üzere Filistine gelmiş bulunuyorum.

Avusturalya, bütün manasile harb gayreti içindedir ve harbi zafere isale azmetmiş bulunmaktadır.»

Orta Afrikada de Gaull ordusu

İlk kıt'alar, İtalyanlarla harb etmek üzere hareket ettiler

Londra 3 (a.a.) — Fransız Hattı Üstüva Afrikasında kâin Brazzaville'deki Daily Express gazetesinin muhabiri şöyle yazıyor:

«General de Gaulle'ün hareketine iltihak eden hür Fransız Afrikası, bu muazzam ülke, şimdi Almanyaya ve İtalyaya karşı açılan harbe fiilen iştirak etmektedir.»

Muhabir, Fransızların kumandasında yerli kıt'aların harb cephelerinden birine hareket ettiklerini en açık bir lisanla haber vermek için hür Fransız Afrikasında yüksek komiser General Larminat'dan müsaade aldığını tasrih etmektedir. Teşkil edilmekte olan diğer taburlar, bu kıt'aları takib etmekte gecikmiyeceklerdir. Bu kıt'aların teçhizatı mükemmeldir ve geniş harekâta iştirak etmek için lâzım olan her türlü malzemeleri vardır. Bu kıt'aları teşkil eden askerler Çad gölü mıntakasının en muharib kabilelerinden alınmıştır. Gerek zabitlerin, gerekse efradın manevî kuvvetleri pek yüksektir.»

Atlantikte bir İtalyan denizaltısı batırıldı

Londra 3 (a.a.) — Harbiye Nezareti bu gün aşağıdaki tebliği neşretmiştir:

Denizaltı gemilerimizden biri, Thunderbolt, düşmanın işgali altında bulunan arazideki üslerden birine muhafaza altında giden bir İtalyan denizaltısını batırmıştır.

İktısad Vekili Kütahyada

Kütahya 3 (a.a.) — Tavşanlı ve Değirmisaz maden mıntakasında tetkikatta bulunmak üzere Tavşanlıya gitmekte olan İktısad Vekili Hüsnü Çakır dün sabah buradan geçmiştir.

Yugoslavyada vergiler artırıldı

Belgrad 3 (a.a.) «d.n.b» — 1 kânunusaniden itibaren vergiler ,mahsus bir surette artırılmıştır. Muamele vergisi yüzde 2,5 tan yüzde 3,5 a çıkarılmıştır. Şeker, kahve, bira ve diğer ispirtolu içkilerle benzin, elektrik ve havagazinden alınan istihlâk resmi de artırılmıştır.

Amerika - Japonya arasında bir hâdise

Pekindeki Amerikan kumandanı Japonlardan tarziye istiyor

Pekin 3 (a.a.) — Pekin garnizonu Amerikan bahriye silâhendazları kumandanı, Japonlardan, Pekinde pazartesi günü vukua gelen ve Amerikan silâhendazlarının Japon polisi tarafından mevkuf tutulması ile neticelenen hâdise hakkında tam tarziye istemiştir. Mevkufiyetleri esnasında Amerikalılardan dörü dövülmüştür. Amerikan albayı, suçlu Japon jandarmalarının ve subaylarının cezalandırılmasını ve istikbalde bu gibi hâdiselerin tekerrür etmiyeceği hakkında teminat verilmesini de istemiştir. Aksi takdirde hâdise kapanmış telâkki olunmıyacaktır.

Bu hâdise, bir Pekin kabaresinde vukua gelmiştir. Bir sivil Japon, Amerikan silâhendazları grupundan birisi ile kavga etmiş ve bu Amerikalıyı tabancası ile tehdid etmiştir. Amerikalılar, bu Japonun silâhını elinden almışlardır. Bunun üzerine Japon polisi Amerikalıların hepsini yakalamış ve mevkuf tutmuştur. Bunların tahliye edilmesi hakkında mükerrer talebler üzerine, tahliye ancak 17 saat sonra vukua gelmiştir.

Japon makamları, bu tahliye üzerine hâdisenin kapanmış olduğunu bildirmişlerdir. Fakat Amerikan kumandanı bu hal suretini kabul etmemiş ve tam tarziye taleb ederek hâdise hakkında Vaşingtona bir rapor göndermiştir. Amerikalılardan ikisi, mevkufiyetleri esnasında, kabahatli olduklarına dair bir deklarasyon imzasına mecbur edilmiştir.

Kandilli Rasadhanesi teşkilâtı genişletildi

Ankara 3 (Telefonla) — Kandilli Rasadhanesinin teşkilâtını genişleten bir kanun projesi Maarif Vekâletince hazırlanmaktadır.

Yatılı mekteblerin mahrukatı

Ankara 3 (Telefonla) — Yatılı ve pansiyonlu mekteblerin ihtiyacı olan mahrukat ve sair eksiltmelerine umumi vaziyet dolayısile talib çıkmadığından bunların pazarlıkla satın alınmasına karar verilmiştir.

Asya birliğini kuracak Japon heyeti Çine hareket etti!

Tokyo 3 (a.a.) — D. N. B. ajansının hususi muhabiri bildiriyor:

İki meclis azasından teşekkül eden 25 kişilik bir komisyon bu gün öğleden sonra Çine hareket etmiştir Bu komisyon bir Asya birliiğ vücude getirilmesi işini tacil edecektir. Komisyonun gelecek salı günü Nankine muvasalatı mukarrerdir. Komisyon bu hususta reis Vang Şing Vei'e teşviklerde bulunacaktır. Bundan başka komisyon Çinde sulhun yeniden teessüsü için lâzım gelen şartları da yakından tetkik edecektir.

Sovyetler - Japonya arasında balık avlama anlaşması

Moskova 3 (a.a.) — Japonyanın Moskova büyük elçisi, salı günü öğleden sonra Hariciye Halk Komiseri Molotofu ziyaret etmiştir.

Japon mahfilleri, Sovyet - Japon balık avı anlaşması müddetinin nihayete ermek üzere bulunduğunu bildirmekte ve anlaşmanın bir sene daha uzatılması hususunda mutabık kalınacağı ümidini izhar eylemektedir.

TÜRKOLOJİ BAHİSLERİ

Mühim bir kelimeye dair mühim bir eser

Yazan:

İsmail Hami Danişmend

Bizde soyadları kanunu çıktıktan sonra tesçil ettirilen isimlerin bir cetveli yapılacak olsa, büyük bir kısmının «man-men» kelimelerile nihayet bulan birer terkib şeklinde olduğu görülür: «Akman», «Erman», «Egemen», «Berkmen» vesaire gibi. Bütün bunlarda Cermen isimleri taklid edilerek «man-men» tabiri «er-adam» manasına kullanılıyor. Halbuki türkçe «man» sözünün ingilizce, almanca vesaire gibi Hind - Avrupa dillerindeki «adam» manasına geldiği lisaniyat âlimlerince kabul edilmiş değildi: Halkın bu kelimeye o manayı verişi Cermen dillerine kıyastan başka bir esasa istinad etmiyordu. Türkologlar türkçedeki «man» şeklinin bir edattan ibaret olduğunda müttefikti. Hattâ (Jean Deny), Paris Şark Dilleri Mektebinin neşrettiği «Grammaire de la langue turque» ismindeki kıymetli eserinin 326 ncı sahifesinde bu edatı yalnız bir mübaleğa eklentisi «augmentatif» şeklinde göstermiş ve ona da gayet mahdud vaziyetlerde tesadüf edildiğinden bahsetmişti.

«Türklerle Hind - Avrupalıların menşe birliği» ne aid eserimin ikinci cildini yazarken bu meseleyle ben de meşgul olmuş ve muhtelif âlimlerin bu hususta mütalealarını tetkik ettiğim halde, cermencedeki «man» la türkçedeki «man» ın ayniyetine aid vazıh bir delile tesadüf edememiştim. Son zamanlarda sırf bu kelimenin Türk dilindeki muhtelif rollerini tespit eden çok mühim bir eser çıktı: Ömrünü Türkoloji tetkiklerine hasrederek şimdiye kadar muhtelif mevzulara aid sekiz eserle Türk ilim hayatında mümtaz bir mevki tutan ve bilhassa Türk dilinin en büyük abidesi diyebileceğimiz «Divanü lûgat-it-Türk» ü pek nadir bir salâhiyetle arabcadan türkçeye tercüme ederek millete ve milliyete unutulmaz hizmetlerde bulunan Kütahya meb'usu Besim Atalay, «Türkçemizde Men-Man» ismile neşrettiği bu 56 sahifelik eserinde bir taraftan şark ve garb membalarına ve bir taraftan da hayattan aldığı misallere istinaden bu kelimenin Türk dilinde ne kadar mühim ve mütenevvi roller oynadığını imrenilecek bir muvaffakiyetle ispat ediyor.

Eserde çok güzel bir tasnif var: «Man» eklentisinin Türk dilindeki rolleri on beş kısma ayrılıyor; bunların beşi isim, sıfat vesaire teşkiline, on zümresi de zaman, mekân, mübaleğa, teşbih vesaire ifadesine aid... Bu muhtelif rollerin her birini hayattan ve kitabdan aldığı delillerle tevsik eden muhterem Besim Atalay, «man-men» edatının «men = ben» zamirile alâkadar olduğuna ve bu şahsî zamirin de bilhassa şahıs gösterdiğinden dolayı «adam» manasile münasebeti bulunduğuna kanidir. Türkçedeki «man» la Cermen dillerindeki «man» arasında şimdiye kadar ispat edilememiş olan alâka ve münasebet, işte bu noktanın tespitile ortaya çıkmış oluyor. İrad edilen misallerin birçokları muhterem müellifin bu kuvvetli tezini tamamile teyid edecek ve hattâ tereddüde imkân bırakmıyacak mahiyettedir; ben bu misallerin en mühimmini (Ebu - Hayyân) ın «Kitâb-ül-idrâk lilisan il-etrâk» ismindeki meşhur eserinden alınan «koyman» tabirinde buluyorum: Besim Atalay, «Mukaddimet-ül-edeb» den naklen bu tabirin «koy=koyun» kelimesile «man» edatından mürekkeb olduğunu gösteriyor; «koyman» tabiri «çoban» manasına geldiğinden, tahlil edildiği zaman «koyun adamı» şeklinde bir terkib ortaya çıkmış olur: Tabiî böyle bir terkibdeki «man» kelimesinin «adam» mefhumundan başka hiçbir manaya gelmek imkân ve ihtimali olamaz. Şu halde tarihteki «Kölemen» ve Anadolu lehçesindeki «göçmen» tabirlerinde gördüğümüz «men» lâhikaları da işte bu «man=adam» kelimesinin ahenk kanunile incelmiş bir şeklinden başka bir şey olmamak lâzımgelir.

Muhterem Besim Atalay, davasını tevsik için en eski dillerden ve meselâ sümercede de misaller getiriyor. Türk dilinin en eski şekli olduğuna kani olduğum için, bence vaziyetin Sümer dilinde bulunabilecek delillerle tavzihi böyle bir meselenin hallinde en mühim esas olabilir. Yalnız muhterem müellifin (Hilaire de Barenton) gibi pek zayıf bir sümerologdan bir iki misal göstermekle iktifa etmiş olmasını kâfi görmüyorum. Bu misallerin en mühimmi sümercede «adam» ve «ben» manalarına gösterilen «men» kelimesidir. Çivi yazısında bu telâffuzu veren işaret ayni zamanda «meş», «miş» vesaire şekillerinde de okunur; «erkek» ve «adam» manasına gelen şekil «men» şekli değil, işte bu «meş-miş» şeklidir (1). (Delitzsch), (Langdon), (Deimel) vesaire gibi sümeroloğlar, Sümer dilinin «Eme - sal» lehçesinde ayni manaya bir de «muş» şekli olduğunu ve bunun «Eme - ku» lehçesinde «giş» şeklinde okunduğunu tespit ediyorlar ki işte bu «giş» şekli Türk dilinde şimdi «kişi» kelimesile temsil edilmektedir. Zaten sümercede «adam» manasına en çok kullanılan kelimeler «lu» ve «galu» şekilleridir. Bununla beraber, çivi yazısında diğer bir şekil vardır ki telâffuz itibarile «man» okunur ve «iki», «ikiz», «kardeş» manalarına gelir (2). Mevzuumuz itibarile «adam» manasına en yakın şekil işte budur; fakat bundaki «kardeş» ve «arkadaş» mefhumları «ikilik» yani «eşlik» fikrinden doğmuştur. Bir de «kral» manasına «man» kelimesi vardır (3): Fakat bunun aradığımız mefhumla birleştirilmesi çok güçtür; (C. Autran) ın «Sumérien et İndo-européen» ismindeki büyük eserinde Cermen dillerinin «man-mann» kelimesini mukayese dairelerine almaması her halde işte bu güçlükten olsa gerek.

Türk dilindeki «man» edatının mübaleğa ifade eden rolüne Sümer lehçesinde «mağ» şeklinde tesadüf edilir: Bu tabir o lehçede «büyük», «yüksek», «kuvvetli», «çok» vesaire gibi manalara gelince. Yalnız Sümer ve Türk şekillerinin son sesleri arasında bir «ğ-n» tebadülü olmuştur; fakat bu hal Türk lehçeleri arasında da gösterilebilir: Meselâ uygurcada «Mağu - Maku» tabiri «büyük», «yüksek» ve «tazim» manalarına geldiği halde, ayni lehçede «mütevazı» fikrini ifade eden «mansız» kelimesindeki «man» kökü «ğ» yerine «n» almaktadır. Altay, Koman, Koybal. Teleut ve Çağatay lehçelrinde de «mak» kelimesi «büyük-büyüklük», «medih - tazim» manalarına gelir. Her halde Oğuz, Çağatay vesaire gibi lehçelerde mübaleğa için kullanılan «man» eklentisinin işte bu «mağ-mak» kelimesinden mütehavvil olduğu muhakkaktır.

Ben işte bunlardan dolayı türkçedeki «man» edatının sümercedeki «mağ» şeklini temsil ettiğine kaniim. Fakat bu Sümer kelimesi «adam» mefhumile alâkadar olmadığına göre meselenin daha derin tetkiklere muhtac olduğu anlaşılıyor. Bence tavzihi lâzımgelen nokta, işte bu «mağ=büyük» kelimesile yukarıda gördüğümüz «meş=adam» ve «man=arkadaş» kelimeleri arasında bir münasebet ve bunlarla «ma=ben» zamiri arasında iştirak itibarile bir alâka olup olmadığı şeklinde bir mesele teşkil etmektedir. Her halde muhterem Besim Atalayın Türk dilinde tespit ettiği vaziyet, Sümer dilindeki vaziyetle büsbütün tavzih edilmiş olacaktır. Onun için bu mühim meselenin hallini de millî kültür namına o yorulmaz ve mümtaz üstadın himmetinden beklemek her halde hakkımızdır.

İsmail Hami DANİŞMEND

(1) Stephen Langdon, «A Sumerian Grammar», 1911 Paris tab'ı, s. 228.

(2) Ayni eser, s. 227.

(3) Charles Fossey, «Syllabaire cunéiforme», 1901 Paris tab'ı, s. 26.

Meksikada seçim

Gene bir çok yerlerde kanlı arbedeler ve kıtaller oldu

Meksika 3 (a.a.) — Stefani:

Belediye meclislerinin kuruluşu, Meksikanın birçok mahfillerinde kanlı hâdiselere sebeb olmuştur.

Tamdulipas valisi, kargaşalığın vahim bir şekil almasının önüne geçmek için örfî idare ilân etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Vaziyet, henüz aydınlanmamıştır. Çünkü meksikanın birçok mahfillerinde çarpışmağa hazır iki belediye meclisi vardır. Bilhassa Jucatonda birçok kimseler ölmüş ve yaralanmıştır. Cohuilede kanlı çarpışmalar olmuştur. Bilhassa Torrevnde zabıta, asayişi temin için müdahele etmeğe mecbur olmuştur.

Resmî telgraflara konacak işaretler

Ankara 3 (Telefonla) — Müstacelliyet dereceleri gösterilen açık ve şifreli telgrafların üzerlerine keşide sırala - rını bildirmk üzere resmi makamlar tarafından konacak işaretleri gösteren bir talimatname hazırlanmıştır.

Kısa Haberler

★ Cenevre 3 (a.a.) — Vichy'de tahmin edildiğine göre, Amerikanın, yeni büyük elçisi Amiral Leahy cumartesi Vichy'ye gelerek vazifesine başlıyacaktır.

★ Allahabad 3 (a.a.) — Hind kongresi partisi reisi Mevlâna Abdülkelâm Azad, tevkif edilmiştir.

★ Muğla 3 (a.a.) — Dün Marmaris ve Datça'da hafif birer zelzele olmuştur. Hasar yoktur.

Ruzveltin İtalya Kralına telgrafı

Amerikan gazeteleri mihveri parçalamak maksadında ısrar ediyorlar

Nevyork 3 (a.a.) — Newyork Times gazetesi yazıyor:

Cumhur Reisi Ruzvelt tarafından İtalya Kralına gönderilen mesaja istisnai bir mana atfedilmemesi hakkında hükûmet tarafından yapılan tavsiyeye rağmen Vaşingtonda hakikaten İtalya ile mihverin diğer devletleri arasında bir boşluk vücude getirilmesi maksadile yapılmış bir teşebbüs mevzuu bahsol - duğuna inanma temayülü mevcuddur. Cumhur Reisinin yabancı devlet reis - lerile temenni ve tebrik teatisi usul - den olmamakla beraber İtalya Kralı ile Reisicumhur bir çok yıllardanberi böyle yapmaktadırlar. Ruzvelt, bu seneki mesajını şu kelimelerle bitirmiştir:

«Giren sene zarfında İtalyan milletinin haklı bir barışın nimetlerinden istifade edeceğini ümid etmekteyim.»

Amerikan kongresi dün toplandı

Vaşington 3 (a.a.) — İngiltereye yapılacak yardım hakkında bir karar vermek üzere kongre bu gün toplanmıştır. Fakat asıl ehemmiyetli celse pazartesi günü inikad edecektir. O gün, reis, İngiltereye yardımı temin için hazırla - dığı ikraz ve istikraz planını bütün tafsilâtile izah edecektir.

Reisin plânına müzaheret edecek kongre azasının büyük bir ekseriyet ve kuvvetli bir blok teşkil edeceği tahmin edilmektedir.

Millî Piyango idaresinden:

Millî Piyangonun dördüncü tertip üçüncü çekilişine aid devamlı biletlerin haricinde devamsız biletlerin Millî Piyango İstanbul Bürosunda Dördüncü Vakıf Hanı altındaki gişelerinde (üzerinde yazılı fiatlarla) satışa çıkarıldığını sayın halkımıza bildiririz.

Hadiseler Arasında FELEK

Vantrilok

Vantrilok ne demektir bilirsiniz. Bilmeseniz de zararı yok. Ağzını kıpırdatmadan derunî lâf edene denir. Karnından konuşan demektir ama içinden pazarlıklı demek değildir.

Taksim kazinosunda yılbaşı gecesinin bitmez tükenmez eğlenceleri arasında bir de vantrilok vardı. Elinde tuttuğu ve ağzını oynattığı bebeğe lâf ettiriyordu. Bir haylı eğlendik. Gerçek ne tuhaf oluyor! Hep biliyoruz ki; görüşen kukla değildir. Lâkin bile bile zahire kanıp bebeği dinleyor, herifin sanatına da şaşıyoruz.

Halbuki, başkasının ağzile konuşmak beşeriyet için pek yeni keşfedilmiş bir hüner değildir. Eskidenberi gayrı hesabına lâf edenler çoktur. Hatta modern propaganda âleminde şimdi bunlara porte - parole, yani sözcü diyorlar. Meselâ: «Harbiye Nezareti sözcüsünün fikrine göre diye radyolarda, ajanslarda ismi geçen kimse işte bu, başkası hesabına konuşan adamdır.

Böyle başkası namına konuşan yalnız radyolarda, ajanslarda değil hayatın her safhasında rastlanır. Biraz dikkat etmek lâzım. Bunlar da birer çeşid vantriloktur. Daha doğrusu vantrilok bebeğidir. Başkasının karihasından çıkan sözün sesini verirler. Ama -bilmem neden- hiç de tuhaf görünmezler.

Bu vesile ile kaç gündür adını yâdetmediğim Nasreddin Hocanın meşhur Hindi fıkrasını hatırlatacağım:

Hani hindiye beş lira istediği zaman hocaya gülmüşler. O da on liraya satılan papaganı göstermiş.

— Papagan görüşür; senin hindi ne yapar?

Diye Hocayı iskât etmek istemişler.

— Benim hindi de düşünür, demiş.

Vantrilok bahsinde de buna benzer bir müşahede yapabiliriz:

Karnından konuşanlara vantrilok derler. Dünyada bir de karnından düşünenler vardır ki; vantriloklara nazaran daha sessiz, sadasız fakat daha derin bir hayat felsefesinin mürididirler. Mirasyediye:

— Bendeniz, patlıcanın dalkavuğu değilim! Efendimizin dalkavuğuyum!

Diyen hazırcevab nedimden de derin gören bu marifetli zümre ne mirasyedinin, ne patlıcanın dalkavuğudur. O sadece kendi canının dalkavuğudur. Ağzile görüşür, karnile düşünür.

Ne diyecektim? Son zamanlarda orta Avrupada vantrilok, bütün eşkâl ve envaile o kadar arttı ki!

B. FELEK

***

Yeni yıl münasebetile muhabbet ve teveccühlerini diriğ etmiyen şahsî ve fikrî aşinalara güzel temennilerinden dolayı en derin teşekkürler. — B. F.

Stalin Yoldaşın mesajı

[Başmakaleden devam]

zaruretinden doğan bu türlü menfaat **intıbak ve iştirakleri** ise hiç bir vesikaya bağlanmamış olduğu halde bile kendiliğinden müdafaa plân ve hareketlerinde muvazi yürümek neticesini tevlid eder.

Kaldı ki yeni Türkiye ile yeni Rusyanın daha dün denilecek kadar yakın bir tarihte kapitalist ve emperyalist bütün bir husumet cihanına karşı muzaffer ve yekdiğere muzahir mücadeleleri içinde bağlanan dostlukları bugünün bütün dünyaya şamil buhranında dahi elbette birbirlerinden **emin** ve hatta birbirlerile **müteşanid** tecellilerile başlıbaşına büyük bir kuvvet teşkil etmekten hâli kalmıyacaktır.

Stalin Yoldaşın mesajında sadece beynelmilel vaziyetin kararsızlığından mütevellid tehlikeye işaret olunmuştur. Türkiyenin takib ettiği yol da bundan başka bir şey değildir. Dünya buhranına karşı aldığımız tedbirlerde muayyen düşmanlar görmüyor ve göstermiyoruz. Bütün küreyi saran buhranın kendisinde **tehlike** vardır. Bu tehlike bir gün her hangi bir şekil ve surette ya hududlarımızın kapısını çalarak, yahud emniyet sahalarımızı karıştırarak bizi de yakından tehdide gelebilir. Bu ihtimale karşı gafil avlanmamak için hazırlıklı bulunmak lâzımdır.

İşte Stalin Yoldaşın mesajını böyle hulâsa edebiliyoruz. Onun tavsiye ettiği tedbirler, Rusya gibi bugün harb haricinde bulunan diğer memleketlerin ve bu meyanda Türkiyenin aldığı tedbirlerin aynıdır. Buhran kürei arz üzerinde hiç bir memleketin alâkasız kalamıyacağı şekilde umumiyet ve şiddet kazanmıştır.

YUNUS NADİ

Birkaç satırla

İkramiyeler

Şüphesiz bir ciddî sebeb olmalı ki; Millî Piyango idaresi bilet satıcılarının 100 liradan fazla ikramiye ödemelerini yasak etti. Şimdi bu paraları Dördüncü Vakıf handa yeni açılan gişelerde ödeyorlar.

Lâkin, memur mu az, formalite mi çok, kazanan mı fazla? Bilemeyiz nedendir; günlerce bu gişelerin önü eski devirde eytam maaşı dağıtılan gişeler kadar kalabalık. En az yarım saat ayakta beklemeyi göze almıyan için daha birkaç gün ikramiyesini almak nasib olmıyacak.

Tatbikat gösterdi ki; halk rahat etmek için ya bu paraları gene eskisi gibi bilet satıcıları ödemeli, yahud şehrin daha birçok yerlerine tediye gişeleri açmalı!

«CUMHURİYET» İN EDEBÎ ROMANI :21

Kızıl Vazo

Yazan: Peride Celâl

Pencereden ayrıldım. Aynaya yaklaştım. Gölgeli parlaklığı içinde yüzüm beyaz bir leke gibi duruyordu. Saçlarımı biraz düzelttim, teyzemin bıraktığı robdöşambrı sırtıma aldım.

Pencerenin önünde güneşin çıkışını beklemeğe karar vermiştim. O tarafa doğru yürüyordum ki birdenbire durdum. Bitişik odadan birşeyin düşüp kırılmasını andıran bir ses gelmişti. Sonra bir takım hafif gürültüler daha duyuldu.

Herhalde mimar uyanmıştı. Odalarımız arasında bir kapı vardı. Bu kapıya doğru yürüdüm. Kulak verdim. Sıkıntılı, kuvvetli bir nefes duyar gibi oldum. Gayriihtiyarî elim kapının üzerinde duran anahtara gitti. Açıp girmek.. Fakat bu fazla bir cesaret, karşı tarafa belki hiç de hoş, görünmiyecek garib bir hareket olmaz mıydı?

Ya çok rahatsızsa, yardıma ihtiyacı varsa?..

Odadan tekrar bazı hafif gürültüler gelmeğe başladı. Somya durmadan gıcırdıyordu.

Mimarın hasta, solgun yüzü gözümün önüne geldi. Belki de o anda ıstırabla kıvrandığını, teselli, yardım istediğini düşündüm, tereddüdüm dağılıverdi. Robdöşambrıma iyice sarıldım ve kapıya hafifçe vurdum. İçeriden kısık bir ses:

— Rica ederim geliniz, dedi.

Anahtarı çevirdim, kapıyı açıp içeri girdim.

Perdeler kapalı idi. Oda oldukça karanlıkta kalmıştı. Halının üzerine ince çubuklar halinde düşen ışık parçaları karyolaya kadar uzanıyordu. Onun yastıkları birbiri üstüne yığarak arkasına yaslanmış olduğunu gördüm. Yüzü gölgeler içinde idi. Karanlıkta gözleri parlıyor, çenesinin, burnunun kenarını hafif bir ışık sıyırıyordu.

Beni görünce irkilir gibi oldu:

— Siz misiniz? diye, mırıldandı.

— Bitişik odada yatıyordum, dedim. Bazı gürültüler duydum, belki fazla rahatsızsınız diye, düşündüm.

— Beni minnettar ediyorsunuz, dedi.

İlk defa, sesinde dostane, yumuşak bir mana olduğunu farkettim.

— Lûtfen perdeleri açar mısınız diye, ilâve etti.

Perdeleri açtım. Güneş denizden büyük altın bir top gibi fırlamıştı. Her taraf ışık içindeydi. Pencereden döndüğüm zaman onun bakışlarını üzerimde buldum. Şimdi yüzü dünkü kadar solgun görünmüyordu. Gözlerinde ise acayib bir sıcaklık, ateş vardı.

Gözlerini yüzümden ayırmıyarak:

— Su bardağını kırdım, dedi. Su içmek isteyordum. Elimden düştü.

Pencerenin yanından ayrıldım. Yerde karyolanın yanında cam kırıkları parlıyordu. Onları topladım, odama geçerek başka bir bardakla ona su götürdüm ve gece çok rahatsız olup olmadığını sordum.

— Hayır, dedi. Görüyorsunuz ki doğrulabiliyorum. Bana kalırsa arkamda kırık falan yok. Bununla beraber hiç uyumadım.

Neden demek ister gibi yüzüne baktığımı görünce ağır bir sesle devam etti.

— Yabancı bir yerde böyle yatmak oldukça yüzsüzlük değil mi? Emin olun gece doktoru ve sizleri dinleyerek kaldığıma pişman oldum. Ne bileyim o kadar az tanışıyoruz ki.. Sonra Fehmi, çocuğun hayali bir an gözümün önünden gitmedi. Sıkıntılı, boğucu dakikalar geçirdim.

İlk defa benimle, o her zaman bulunduğu yükseklerden inip hizama gelerek samimî konuşuyordu. Bundan adeta bir ferahlık duyduğumu gizleyemedim. Hiç üzülmemesini, doktor Rüştünün dostu olan bir insanın bizim de dostumuz olacağını söyledim.

— Bu misafirliği kendinize üzüntü yapmanız bizi müteessir eder, dedim. Burada kendinizi dostlarınızın evinde telâkki edemez misiniz?

— Zaten bizim yaptığımız her insanın diğer bir insana yapmasını vazife bilmesi lâzım gelen bir yardımdır. Eğer ben ayni vaziyette olsaydım, yaralı bir halde sokak ortasında bırakır mıydınız?

Dudaklarının iki tarafındaki keskin çizgiler kayboldu. Önüne bakarak:

— Teyzeniz hanımefendiye müteşekkirim, dedi. Size de nasıl teşekkür edeceğimi bilmeyorum.

Bir an sustuktan sonra yüzü tekrar asabî, ciddî bir mana alarak ağır ağır ilâve etti:

— Bilhassa size.. İki defa karşılaştık, ikisinde de bana yardımınızı esirgemediniz..

Ondan böyle sözler beklemediğim için biraz şaşkın gülümseyerek dinledim.

Sesi şimdi yavaşlamıştı.

— Beni affediniz Azize Hanım, dedi. Bu yardımların daha evvel beni sinirlendirdiğini itiraf etmeliyim.. Her halde bir kadın tarafından geldiği için olacak. Fakat ,artık sizi başka türlü düşünüyorum. Hayalimde şekil almış olan bir kadın tipi, bir kadın karakteri vardı. Bu biçimsiz bir heykeldi ki onu bir ucundan yıktınız. Eğer size karşı kaba oldu isem tekrar affınızı istirham edeceğim.

Büsbütün şaşırdım:

— Hayır, diye kekeledim, hayır.. Neye kaba olacaksınız!

Devam edemedim ve bahsi değiştirecek sözler arayarak:

— Sizin için içecek sıcak bir şey hazırlamalarını söyleyecegim, dedim.

Kafam onun söylediği sözlerle meşguldü. Hayalindeki biçimsiz heykeli bir ucundan yıkmışım! Her halde benim hesabıma iyi bir şey.. Bütün kadınların birbirine benzemediğini biraz anladı mı acaba?

Bunları düşünerek kapıya yürüdüğüm sırada arkamdan seslendi:

— Rica ederim, Azize Hanım kimseyi uyandırmayınız. Daha çok erken. Zaten bir şey içmekte istemiyorum.

Gene her zamanki gibi hâkim bir sesle konuşuyordu. Geri döndüm.

(Arkası var)